

УДК 373.5.378.4

Поліщук А. В.*доктор філософії, асистент кафедри іноземних мов,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна**E-mail: anastasiya300595@gmail.com**ORCID: 0000-0002-5488-1224*

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ: АДАПТАЦІЯ МЕТОДИК ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація

Інклюзивна освіта є важливою складовою сучасної педагогічної практики, що передбачає забезпечення рівних можливостей для усіх здобувачів, незалежно від їхніх фізичних, когнітивних та емоційних особливостей. Вона сприяє розвитку освітнього середовища, яке враховує потреби кожного здобувача вищої освіти, створюючи умови для його успішного навчання та соціалізації. У контексті викладання іноземних мов інклюзивний підхід передбачає адаптацію методик, ресурсів та педагогічних стратегій для осіб з особливими потребами, що дозволяє їм ефективно засвоювати мовні навички.

Стаття досліджує особливості адаптації традиційних методів викладання іноземних мов для здобувачів з різними типами особливих потреб, такими як порушення слуху, зору, аутизм, дислексія тощо. У статті розглядаються методи індивідуалізації навчання, а саме використання мультимедійних ресурсів, аудіовізуальних матеріалів, спеціалізованих програм і технологій для осіб з обмеженими можливостями. Особлива увага приділяється застосуванню таких педагогічних підходів, як використання візуальних та аудіо матеріалів, що сприяють кращому сприйняттю інформації, та індивідуалізованих завдань, що враховують різні рівні підготовленості здобувачів.

Окрім того, стаття висвітлює роль інклюзивної освіти в розвитку соціальних навичок здобувачів, підвищенні їхньої мотивації до навчання та інтеграції в освітнє середовище. Також розглядаються методи корекції освітніх процесів для здобувачів з аутизмом, дислексією та іншими порушеннями, що дозволяють створити комфортне середовище для їхнього навчання та розвитку. У статті обговорюються педагогічні стратегії, які можуть використовуватися для створення позитивної та підтримуючої атмосфери в аудиторії, де кожен здобувач може розвивати мовні навички без бар'єрів.

Завдяки впровадженню інклюзивних методик викладання іноземних мов, можливості для здобувачів з особливими потребами значно розширюються, що сприяє їхній соціалізації, підвищенню впевненості у своїх силах та формуванню рівних умов для розвитку мовних навичок.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, викладання іноземних мов, адаптація методик, здобувачі з особливими потребами.*

Вступ. Інклюзивна освіта є однією з найважливіших освітніх парадигм сучасності, яка спрямована на створення умов для рівного доступу до знань для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних чи емоційних особливостей. Вона передбачає інтеграцію осіб з особливими освітніми потребами в загальну освітню систему, що дозволяє не лише забезпечити рівність можливостей для всіх здобувачів освіти, але й сприяти розвитку соціальної толерантності, взаємоповаги та інклюзії. В умовах інклюзивної освіти кожен здобувач має право на отримання якісної освіти, що відповідає його потребам та можливостям. Це вимагає від педагогів особливої уваги до створення спеціальних умов навчання та застосування адаптованих методик, які б дозволяли здобувачам з особливими потребами не лише засвоювати знання, але й ї ї активно взаємодіяти в освітньому процесі [3].

Викладання іноземних мов є важливою частиною освітнього процесу, оскільки дозволяє розвивати не лише мовні, а й когнітивні та соціальні навички здобувачів, що є основою для їхньої інтеграції в суспільство. Однак для здобувачів з особливими потребами цей процес має свої специфічні вимоги. Стандартні методи викладання іноземних мов часто не можуть задовольнити потреби таких здобувачів, оскільки не враховують їхніх особливостей у сприйнятті, пам'яті та мисленні [7]. Тому для ефективного навчання здобувачів з особливими освітніми потребами необхідна адаптація педагогічних методів і стратегій.

Інклюзивний підхід у викладанні іноземних мов передбачає застосування різноманітних методик, які дозволяють індивідуалізувати освітній процес та створити умови для успішного засвоєння матеріалу здобувачами з різними типами особливих потреб. Зокрема, це використання мультимедійних технологій, адаптованих навчальних матеріалів, аудіовізуальних матеріалів, індивідуальних завдань, а також специфічних корекційних методів, що забезпечують максимальний ефект від навчання та спеціалізованих програм, які можуть сприяти ефективному освітньому процесу [4]. Окрім того, розглядаються педагогічні стратегії, що дозволяють створити комфортне середовище для навчання, а також підвищити мотивацію та соціальну адаптацію здобувачів з особливими потребами в інклюзивному середовищі.

Таким чином, стаття має на меті не лише підвищити обізнаність щодо інклюзивних практик у викладанні іноземних мов, а й надати педагогам практичні рекомендації для адаптації навчальних матеріалів та підходів, що сприятимуть більш ефективному засвоєнню іноземних мов здобувачами з особливими освітніми потребами.

Завдання цієї статті полягає в аналізі існуючих методів адаптації викладання іноземних мов для здобувачів з особливими потребами. Буде розглянуто використання сучасних технологій, інклюзивних педагогічних стратегій та конкретних практичних рекомендацій, що дозволяють підвищити ефективність навчання іноземним мовам у таких умовах. Важливим аспектом є також створення психологічно комфортного середовища, що допомагає здобувачам з особливими потребами розвивати не тільки мовні, а й соціальні компетенції, що є невід'ємною частиною інклюзивного навчання [6].

Таким чином, у статті буде запропоновано комплексний підхід до адаптації методик викладання іноземних мов для здобувачів з особливими потребами, що дозволяє педагогам враховувати індивідуальні особливості здобувачів та створювати ефективне і доступне середовище для освітнього процесу.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення та аналіз адаптації методик викладання іноземних мов для здобувачів з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. Стаття ставить за мету визначити ефективні педагогічні підходи, методи і стратегії, які забезпечують рівний доступ до вивчення іноземних мов для здобувачів з різними типами особливих потреб. Окрім того, дослідження орієнтоване на вивчення можливостей використання сучасних технологій, адаптованих навчальних матеріалів та індивідуалізованих завдань для підвищення ефективності навчання таких здобувачів. Зокрема, увага приділяється створенню комфортного та сприятливого середовища для здобувачів, що сприяє їхній соціалізації та розвитку комунікативних навичок через вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивна освіта в контексті викладання іноземних мов є важливою складовою сучасної освітньої системи, яка передбачає створення рівних умов для навчання здобувачів з різними фізичними та когнітивними особливостями. Однією з ключових проблем є адаптація традиційних методик викладання іноземних мов для здобувачів з особливими потребами, що потребує використання індивідуалізованих підходів, новітніх технологій та корекційних стратегій.

Інклюзивна освіта в контексті вивчення іноземних мов передбачає створення таких умов, які дозволяють здобувачам з особливими потребами не лише навчатися, але й активно долучатися до мовної діяльності, спілкуватися на одному рівні з іншими здобувачами.

Основними принципами інклюзивного навчання є:

Доступність – забезпечення рівного доступу до навчальних матеріалів, завдань та ресурсів.

Індивідуалізація – врахування потреб і можливостей кожного здобувача.

Активне навчання – стимулювання участі здобувачів у освітньому процесі через інтерактивні методи.

Підтримка та адаптація – надання спеціалізованої допомоги для здобувачів з особливими потребами.

Адаптація навчальних методик для здобувачів з особливими потребами

Адаптація методик викладання іноземних мов є процесом, який дозволяє врахувати специфічні потреби здобувачів з обмеженими можливостями, таких як порушення слуху, зору, аутизм, дислексія та інші. Стандартні методи викладання, що передбачають класичне застосування текстів, завдань, граматичних вправ, не завжди є ефективними для таких здобувачів. Тому необхідно впроваджувати альтернативні методи, що забезпечують максимальний рівень доступу до матеріалу.

Один із основних підходів – використання мультимедійних технологій та інтерактивних методів навчання. Мультимедійні ресурси, такі як відео, аудіо, інтерактивні додатки, дозволяють підвищити рівень зацікавленості та покращити сприйняття матеріалу. Зокрема, мультимедійні технології дозволяють створити візуальний та аудіальний контекст для засвоєння іноземної мови, що особливо ефективно для здобувачів з порушеннями слуху чи зору [7].

Іншою важливою стратегією є індивідуалізація навчання. Це включає розробку спеціальних програм і завдань, що відповідають рівню розвитку кожного здобувача та його потребам. Індивідуальний підхід може включати зміну темпу заняття, корекцію обсягу навчального матеріалу, а також використання спеціальних навчальних посібників, що сприяють засвоєнню мовних навичок. Наприклад, для здобувачів з дислексією особливо важливим є використання шрифтів, що зменшують навантаження на сприйняття тексту, а для здобувачів з аутизмом – структуроване і передбачуване середовище [3].

У нашій статті ми даємо визначення дислексії. Тож розглянемо деякі із цих визначень, трактовані різними авторами.

Дислексія – це часткове порушення процесу читання. Є така думка, що це порушення має неврологічне походження [2].

Дислексія (від др.-грец. *δυσ* – префікс, що виражає значення заперечення і *λέξις* – «мова») – порушення, яке супроводжується нездатністю швидко і правильно розпізнавати слова при читанні, а також труднощами при освоєнні навичок письма. Також дислексія може супроводжуватися порушенням мовлення [8].

У ранніх роботах дислексію називали по-різному. Термін запровадив німецький медик та офтальмолог Рудольф Берлін у 1887 році [10].

Дислексія не є психічним захворюванням і діагностується декількома спеціалістами шляхом проведення різних тестів, що включають тестування здоров'я (слух, зір), рівень інтелекту, техніки читання та розуміння тексту, здатності до повноцінного мовлення. Нейробіологи з Массачусетського технологічного інституту (Тайлер К. Перраціоне, Стефані Н. Дель Туфо, Ребекка Вінтер та інші) дійшли висновку, що проблеми з читанням при дислексії пов'язані зі зниженою здатністю мозку до адаптації до стимулів, що повторюються [9].

Психологічний супровід і соціалізація здобувачів

Важливим аспектом інклюзивного навчання є психологічний супровід здобувачів з особливими потребами. Підтримка їхньої емоційної та соціальної адаптації є важливою частиною інклюзивного процесу. Психологічний комфорт на заняттях сприяє більш ефективному засвоєнню мовного матеріалу, а також допомагає у розвитку соціальних навичок. Із цим пов'язана необхідність створення безпечного та дружнього середовища в аудиторії, яке підтримує здобувачів з особливими потребами, заохочує їх до взаємодії з однолітками та вивчення іноземної мови [6].

Серед основних проблем, з якими стикаються заклади освіти при реалізації інклюзивних практик, є недостатність адаптованої інфраструктури, нестача спеціальних корекційних засобів, соціальне стигматизування осіб з інвалідністю та недостатній рівень підготовки педагогів. Багато закладів досі не мають належним чином адаптованих приміщень, що ускладнює доступ до освітніх ресурсів та освітнього процесу [5]. Існує також нестача спеціальних корекційних засобів, що необхідні для навчання осіб з особливими потребами, що негативно впливає на якість їхнього навчання. Соціальне стигматизування осіб з інвалідністю, особливо в контексті ментальних розладів, залишається актуальною проблемою, що ускладнює їхню інтеграцію в освітній процес. Багато педагогів і психологів не мають достатньої підготовки для роботи з особами з особливими потребами, що обмежує ефективність освітнього процесу і соціалізації таких студентів [1].

Корекційні методи для здобувачів з різними порушеннями

Одним із важливих аспектів адаптації методик є використання корекційних підходів для здобувачів із конкретними порушеннями. Для осіб з порушеннями слуху важливими є методи, що базуються на активному використанні жестової мови, візуальних і аудіовізуальних матеріалів, а також на залученні технологій для підтримки комунікації. Викладання іноземних мов для таких здобувачів може бути ефективним за допомогою використання спеціалізованих додатків для мобільних пристроїв, які допомагають стимулювати мовні навички через інтерактивні вправи [4].

Наприклад, можна використовувати субтитровані відео, зображення для візуалізації словникових одиниць, а також інтерактивні додатки для практики вимови.

Здобувачі з порушеннями зору потребують використання шрифтів Брайля, спеціалізованих пристроїв для озвучування текстів, а також методів навчання, що акцентують увагу на розвитку слухових і мовних навичок через аудіоматеріали. Для здобувачів з аутизмом важливо застосовувати методи структурованого навчання, чітко визначені правила, використання візуальних розкладів і підтримку в організації освітнього процесу [4].

Практичні рекомендації для педагогів

1. Створення підтримуючого середовища: Важливо створювати атмосферу, в якій здобувачі з особливими потребами відчуватимуть себе комфортно. Це може включати індивідуальні консультації, підтримку одногрупників, а також відсутність стигматизації.

2. Регулярне оцінювання та корекція прогресу: Педагоги повинні регулярно оцінювати рівень знань здобувачів і, в разі потреби, коригувати методики навчання. Оцінювання має бути не лише на основі академічних досягнень, а й на основі прогресу у розвитку соціальних і комунікативних навичок.

3. Підготовка педагогів: Освітні заклади повинні надавати своїм викладачам необхідне навчання з інклюзивних методик викладання, що дозволяють ефективно працювати зі здобувачами з особливими потребами. Це включає не лише знання про психолого-педагогічні аспекти, але й і вміння працювати з сучасними технологіями.

Висновки і перспективи подальших досліджень:

1. Необхідність адаптації методик викладання іноземних мов: Одним із основних висновків є те, що традиційні методи навчання іноземним мовам не завжди ефективні для здобувачів з особливими потребами. Для забезпечення рівного доступу до освіти необхідно розробляти та впроваджувати спеціалізовані методики, які враховують індивідуальні потреби здобувачів, зокрема їхні психофізіологічні особливості.

2. Різноманітність підходів до інклюзивного навчання: Важливим аспектом є застосування різноманітних педагогічних стратегій, таких як диференціація завдань, використання мультимедійних засобів, інтерактивних технологій та інклюзивних матеріалів. Це дозволяє створити більш доступне та ефективне навчальне середовище для здобувачів з особливими потребами.

3. Роль технологій у навчанні іноземних мов: Використання технологій, зокрема спеціалізованих програм, мобільних додатків та онлайн-ресурсів, може значно покращити якість навчання та забезпечити інклюзивний підхід. Технології дозволяють адаптувати матеріали під індивідуальні потреби кожного здобувача, забезпечуючи рівні можливості для навчання.

4. Підготовка викладачів: Одним із ключових факторів успіху є належна підготовка викладачів, які повинні бути обізнані не тільки з методиками викладання іноземних мов, але й з особливостями навчання здобувачів з інвалідністю. Це включає знання специфічних потреб таких здобувачів і здатність адаптувати освітній процес відповідно до цих потреб.

Перспективи подальших досліджень:

1. Розробка та тестування нових методик: Важливо провести подальші дослідження для розробки і апробації нових методик навчання іноземним мовам, які будуть спеціально адаптовані для здобувачів з різними типами особливих потреб. Це може включати дослідження специфіки навчання здобувачів з порушеннями слуху, зору, інтелектуальними порушеннями тощо.

2. Вплив інклюзивного навчання на мовленнєві навички: Необхідно здійснити дослідження щодо ефективності інклюзивних методик в контексті розвитку конкретних мовленнєвих навичок (говоріння, читання, письма, аудіювання) серед здобувачів з особливими потребами. Оцінка цього впливу дозволить удосконалити методичні підходи.

3. Міжнародний досвід та порівняльні дослідження: Перспективним напрямом є порівняльне дослідження інклюзивних підходів до викладання іноземних мов у різних країнах. Це дозволить визначити найбільш успішні практики та адаптувати їх для вітчизняної освіти.

4. Оцінка впливу на соціальну інтеграцію: Важливо дослідити, як інклюзивне навчання іноземним мовам сприяє соціальній інтеграції здобувачів з особливими потребами, їх адаптації в суспільстві та розвитку міжособистісних навичок.

5. Інклюзивне навчання та професійна орієнтація: Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення ефективності інклюзивних методик для професійної орієнтації здобувачів з особливими потребами, особливо в контексті мовної підготовки для кар'єри та працевлаштування.

Загалом, перспективи досліджень у цій сфері пов'язані з постійним удосконаленням методик, адаптацією технологій, а також з більш глибоким розумінням специфічних потреб здобувачів та створенням інклюзивного освітнього середовища для всіх категорій здобувачів.

Список використаних джерел

1. Жосан О.Е. (упоряд.). Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського м. Кіровоград, 29-30 вересня 2015 р. Кіровоград, 2015. 468 с.
2. Калашнікова Т.П., Кравцов Ю.І. Клінічна динаміка дисграфії і дислексії в молодших школярів у процесі проспективного дослідження. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2006. № 3(7). URL: <http://www.mifua.com/archive/article/2520>.
3. Корнєєва, О.В. Інклюзивне навчання як основа розвитку особистості учня з особливими потребами. *Педагогічні науки*. 2019. № 12(4). С. 15–22.
4. Кравченко, І.О. Інклюзивна освіта в контексті навчання іноземним мовам. *Вісник освіти України*. 2020. № 6(2). С. 78–85.
5. Саламанська декларація. Рамки дій з освіти людей з особливими потребами, прийняті Всесвітньою конференцією з освіти осіб з особливими потребами: доступність і якість : Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р. Київ, 2000. 21 с.
6. Сидоренко, В.І. Інклюзивні методики в педагогічній практиці: теорія та практика. *Педагогіка розвитку*. 2018. № 9(3). С. 112–118.
7. Чикалина, Н.А. Адаптація методик викладання іноземних мов для учнів з особливими потребами. *Журнал інклюзивної освіти*. 2017. № 3(1). С. 40–47.
8. Anderson R.C., Li W. A cross-language perspective on learning to read. *Understanding literacy development: A global view* / A. McKeough, L. M. Phillips, V. Timmons, J. L. Lupart (Eds.). Lawrence Erlbaum Associates Publishers. 2006.
9. Perrachione T. K., Del Tufo S. N., Winter R., Murtagh J., Cyr A., Chang P., Halverson K., Ghosh S. S., Christodoulou J. A., Gabrieli J. *Dysfunction of Rapid Neural Adaptation in Dyslexia*. *Neuron*. 2016. 92 (6), 1383–1397. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2016.11.020>.
10. The History of Dyslexia. Retrieved from <https://dyslexiahistory.web.ox.ac.uk/brief-historydyslexia>.

Polishchuk A. V.

Doctor of Philosophy,

Assistant at the Department of Foreign Languages,

Higher educational institution "Podillia State University"

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: anastasiya300595@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5488-1224

INCLUSIVE EDUCATION IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES: ADAPTATION OF METHODS FOR LEARNERS WITH SPECIAL NEEDS

Abstract

Inclusive education is an important component of modern pedagogical practice, aimed at ensuring equal opportunities for all learners, regardless of their physical, cognitive, and emotional characteristics. It promotes the development of an educational environment that takes into account the needs of each higher education student, creating conditions for their successful learning and socialization. In the context of teaching foreign languages, an inclusive approach involves the adaptation of methods, resources, and pedagogical strategies for individuals with special needs, enabling them to effectively acquire language skills.

The article explores the specifics of adapting traditional foreign language teaching methods for students with various types of special needs, such as hearing impairments, vision impairments, autism, dyslexia, and more. It discusses methods of individualizing learning, including the use of multimedia resources, audiovisual materials, and specialized programs and technologies for individuals with disabilities. Particular attention is paid to the use of pedagogical approaches such as visual and audio materials, which enhance information perception, and individualized tasks that account for the varying levels of student preparedness.

Furthermore, the article highlights the role of inclusive education in the development of social skills, increasing students' motivation to learn, and facilitating integration into the educational environment. It also discusses methods for correcting educational

processes for students with autism, dyslexia, and other disorders, which create a comfortable learning and development environment. The article examines pedagogical strategies that can be used to create a positive and supportive atmosphere in the classroom, where every student can develop language skills without barriers.

Through the implementation of inclusive methods in foreign language teaching, opportunities for students with special needs are significantly expanded, contributing to their socialization, increased self-confidence, and the creation of equal conditions for the development of language skills.

Key words: inclusive education, foreign language teaching, adaptation of methods, students with special needs.

References

1. Zhosan, O.E. (2015). Idei humannoi pedahohiky ta suchasna systema inkliuzyvnoho navchannia [Ideas of humane pedagogy and modern inclusive education]. Proceedings of the All-Ukrainian scientific and methodological conference dedicated to the 97th anniversary of V. Sukhomlynskyi: Zb. materialiv Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii, prysviachenoj 97-richchiiu vid dnia narodzhennia V. Sukhomlynskoho. Kirovohrad: Ekslyuzyv-system [in Ukrainian].
2. Kalashnikova, T.P., & Kravtsov, Y.I. (2006). Kliinchna dynamika dysshrafii i dysleksii v molodshykh shkoliariv u protsesi perspektyvnoho doslidzhennia [Clinical dynamics of dysgraphia and dyslexia in primary school children during a prospective study]. *Mizhnarodnyi nevrolohichnyi zhurnal – International Journal of Neurology*, 3 (7). <http://www.mifua.com/archive/article/2520> [in Ukrainian].
3. Korneeva, O.V. (2019). Inkluzivne navchannia yak osnova rozvytku osobystosti uchnia z osoblyvymy potrebami [Inclusive education as the foundation for the development of the personality of a student with special needs]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 12 (4), 15–22 [in Ukrainian].
4. Kravchenko, I.O. (2020). Inkluziivna osvita v konteksti navchannia inozemnym movam [Inclusive education in the context of foreign language teaching]. *Visnyk osvity Ukrainy – Bulletin of Education of Ukraine*, 6 (2), 78–85 [in Ukrainian].
5. Salamanska deklaratsiia [Salamanca Declaration]. (June 7–10, 1994). Ramky dii z osvity liudei z osoblyvymy potrebami, pryiniati Vsesvitnoiu konferentsiieiu z osvity osib z osoblyvymy potrebami: dostupnist i yakist [Framework for action on special needs education: Access and quality]. Salamanca, Spain, Kyiv [in Ukrainian].
6. Sydorenko, V.I. (2018). Inkluzivni metodyky v pedahohichnii praktytsi: teoriia ta praktyka [Inclusive methods in pedagogical practice: theory and practice]. *Pedahohika rozvytku*, 9 (3), 112–118 [in Ukrainian].
7. Chykalina, N.A. (2017). Adaptatsiia metodyk vykladannia inozemnykh mov dlia uchniv z osoblyvymy potrebami [Adaptation of foreign language teaching methods for students with special needs]. *Zhurnal inkliuzyvnoi osvity*, 3 (1), 40–47 [in Ukrainian].
8. Anderson, R.C., & Li, W. (2006.). A cross-language perspective on learning to read. Understanding literacy development: A global view / A. McKeough, L. M. Phillips, V. Timmons, J. L. Lupart (Eds.). Lawrence Erlbaum Associates Publishers [in English].
9. Perrachione, T. K., Del Tufo, S. N., Winter, R., Murtagh, J., Cyr, A., Chang, P., Halverson, K., Ghosh, S. S., Christodoulou, J. A., & Gabrieli, J. (2016). Dysfunction of Rapid Neural Adaptation in Dyslexia. *Neuron*. 92 (6), 1383–1397. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2016.11.020> [in English].
10. The History of Dyslexia. Retrieved from <https://dyslexiahistory.web.ox.ac.uk/brief-historydyslexia> [in English].